

Martí Canadell Punset

«Les hores més bones de la meva vida han sigut amb els animals»

«Aquesta soledat m'encanta», diu Martí Canadell Punset, de la Farigola de Dalt, a Sant Cosme, Sant Joan les Fonts, quan ens trobem, la barbata estintolada al tirapeu, aquest ganxo de pastor que simbolitza també el poder en tantes cultures. A davant, una pastura i el ramat, que menja incansable. I el gos que corre, camí amunt, camí avall. Dring d'esquelles per a banda sonora.

Encara que en Martí hagi escrit poemes i encara que fer de pastor sigui la seva flaca, no vivim en temps de Virgili, ni en els versos de les *Bucòliques*. Som a la Garrotxa. No gaire lluny, els cotxes volen per l'autovia i enfilen el camí del polígon. «A Sant Joan les Fonts no hi ha ningú que munyi», comenta, «i ja no queden pastors de muntanya. Quan jo era petit la majoria de cases tenien pastor, tenien vaquer i tenien l'home que s'encarregava de les eugues. Abans a totes les muntanyes hi havia pastors. A cada poble. I pensa que el ramat més gran que tenia aquella gent era de cent ovelles, vuitanta o cinquanta i

es reunien deu o quinze pastors i feien un ramat de cinc-cents. N'hi havia arreu per les muntanyes del Ripollès i de la Cerdanya. I els que guardaven les ovelles lluitaven a veure qui les tenia més grosses, i deien: "Aquell sí que és un bon pastor, que ha tret un ramat de collons!". Els ramats de muntanya s'han acabat totalment. Els pastors havien de saber veure els senyals, si marquen pedra, si marquen pluja. Pensa que et pots quedar sense ovelles, eh!».

Martí Canadell va néixer el 1961 a Can Soler, de Rocabruna. Ara allà només hi queden dos masos que encara fan de pagès. La resta, també Can Soler, es dediquen al turisme rural. Els pares d'en Martí, Joan Canadell i Engràcia Punset, eren masovers. La tradició de pastors l'arrossegaven de feia segles i en Martí, de ben petit, va sentir-hi vocació. «A vuit o nou anys feia una hora i *mija* de caminar per anar a estudi. I quan tornava, berenava una mica i me n'anava a tocar França a buscar les vaques. A casa no m'hi volien deixar anar perquè era petit. I si no m'hi volien deixar anar, l'endemà

encara marxava més aviat i des de la serra els cridava: "ja hi sóc jo, aquí dalt". M'agradava molt, molt. Els vespres d'estiu recollíem les vaques i les munyíem, els *trevíem* una part de llet i l'altra era perquè la mamés el vedell».

«El meu besavi va fer de majoral a coma de Vaca molts anys. Jo no l'havia conegut. I de vivències n'havia tingut moltes. De pedregades, de desastres que m'han explicat. Si ve mal temps les ovelles les han d'ajuntar en avall, en un *puesto* que quedin arrecerades perquè són de molt mal aguantar, eh!». Però com que en Martí ha posat en vers aquesta història, transcrivim-la: «El relat s'inicia amb un dia de mal temps / a finals d'agost de l'any 1949. / Surt la ramada *pel* matí / amb els moltons al davant / bategant les mitjanes i les barrombes. / Són les quatre de la tarda, / puja un aire humit i un fum negre. / Comença a ploure i a tronar. / Al cap d'una estona cau pedra seca i grossa. / El majoral crida el rabadà i l'ajudant / que el vagin a auxiliar / perquè la ramada comença a fer el cargol / solant avall. / La pedra dura *casí* dues

JUDIT PUJADÓ > TEXT I FOTOGRAFIES

Adreça web per
escoltar l'entrevista

hores intercaladament. / Donen vi als gossos perquè no aflueixin les forces. / El vaquer i l'ajudant en veure que la ramada / *tenia que* morir negada / pels rierols que alimentaven el riu Freser / acudeixen a la seva ajuda. / Vist que la *tormenta* era molt forta / no van poder parar la ramada / i el majoral cridà novament el rabadà i el vaquer / perquè comencessin a degollar ovelles / sense miraments / ja que la seva sang la temen molt. / Després de sacrificar uns quants caps de bestiar, / la ramada pocs metres abans de ser engolida per la força de l'aigua / aconseguen parlar-la / i d'aquesta manera / acaba una història real viscuda pel meu rebesavi».

Com diu en Martí, per ser un bon pastor s'ha de tenir molta vista. A vint anys diu que distingia cada animal pels bels. Que les ovelles temen la sang i que quan tenen por tanquen els ulls i es cargolen. Cal saber-ne molt per dominar-les. Que a les vaques, la sang les incita a la violència. Que les cabres et vigilen a tu per fer-te'n alguna. Que per tenir un bon boc l'has de castrar aviat, perquè tingui bones banyes. Però el

moltó, en canvi, no l'has de sanar fins que té tres anys si vols que tingui banyam. Abans, a cada casa tenien un parell de moltos. Els moltos duïen una esquella grossa, els cridaven pel nom i eren molt fidels. «Un moltó et ve a veure cada dues o tres hores. Li dones una mica de pa, o de blat de moro. Ell et segueix a tu, però tu no l'enganyis». Al moltó li marxa la jerarquia del semental. És qui guia els ramats. «La gent l'anaven a adorar per Nadal. La mare m'explicava que a Rocabruna els posaven un *traje* i tot, i els anaven a adorar. Uns dies abans ja els acostumaven, el pastor s'agenollava i el moltó també s'agenollava davant del naixement».

Si als anys setanta podies comprar una casa venent cent ovelles, «ara amb cinc mil pagaràs el notari». El problema per als pastors és trobar algú que els compri les ovelles i que els les pagui. Totes es cobreixen alhora. Totes crien alhora. Els hàbits de vida han canviat i hi ha empreses que crien animals com si fossin en una fàbrica. Potser per això el preu ha anat baixant. I el mercat ha imposat normes noves.

«Abans t'hi guanyaves la vida i ara no funciona. Una ovella de més de dotze quilos de carn ja no la vol ningú».

Té dos ramats. Un, a casa, l'engega la dona o la mare. L'altre l'engega ell. A l'hivern pasturen tres hores cada dia «des de Castellfollit fins al Condis». A l'estiu, jornada partida. «Quan jo era petit esquilar una ovella costava dos rals i per la llana et donaven 99 pessetes. Ara per la llana et donen 10 cèntims i esquilar una ovella costa 2,10 euros. I esquilar és mal pagat, perquè vol molt d'esforç». Hi ha esquiladors que acaben la campanya a Itàlia. Els ramats, però, han deixat la transhumància. Camins ramaders perduts, tallats per polígons, per carreteres i per urbanitzacions. Com que són masovers, diu en Martí que no té cap herència per deixar. «Si estimes els fills no els *volràs* tant de mal!». Per això no ha lluitat perquè cap dels seus dos fills li segueixi l'ofici. Com escrivia Virgili: «El pastor, Títir, cal que pasturi les grasses ovelles i canti versos senzills».

Judit Pujadó és escriptora.